

กล้วยไม้หอม

การพัฒนาสู่ตลาดการค้า

ระพี ศาคริก

บทนำ

ธรรมชาติของเมืองไทยโดยทั่วไป มีพรรณไม้พื้นบ้านอย่างหลากหลาย พรรณไม้ที่มีกลิ่นหอมได้เข้าไปอยู่ในวิญญานคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน ดังจะพบได้จากวรรณกรรมต่างๆ รวมถึงร้อยกรองและเนื้อเพลงพื้นบ้าน ที่สะท้อนให้เห็นความงามของพรรณไม้ท้องถิ่น โดยเฉพาะดอกไม้้นานาชนิด นอกจากนี้ยังกล่าวถึงกลิ่นหอมซึ่งผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตไทยอย่างลึกซึ้ง

กล้วยไม้เป็นพันธุ์ไม้กลุ่มหนึ่ง ซึ่งหากมองจากรากฐานจิตใจคน ไม่เพียงคนไทยเท่านั้นแม้กระทั่งจากมุมต่างๆ ของโลก ทำให้รู้สึกว่าคุณค่ามีมนต์ขลังที่สามารถดึงดูดจิตใจได้อย่างลึกซึ้ง จึงทำให้คนหลายชาติรวมทั้งหลายอาชีพเข้ามาร่วมกัน ณ จุดนี้ได้

หากมองภาพรวมของกฎเกณฑ์ด้านพฤกษศาสตร์ คงกล่าวได้ว่าเป็นพันธุ์ไม้ที่มีธรรมชาติขึ้นอยู่กับดินไปจนกระทั่งถึงพันธุ์ซึ่งขึ้นอยู่กับต้นไม้ม แต่ก็หาใช่จะดำรงชีพแบบกาฝาก (parasite) ที่อาศัยเกาะกินอาหารจากต้นไม้ม

ถ้าจะมองถึงความหลากหลาย ทั้งในด้านรูปลักษณะและอุปนิสัย เราจะพบได้ว่า กล้วยไม้เป็นพันธุ์ไม้ที่มีลักษณะและอุปนิสัยแตกต่างกันอย่างกว้างขวาง ในด้านกลิ่นหอมของดอกไม้กล้วยไม้ ก็เชื่อว่าไม่อาจเรียกร้องความสนใจให้ผู้ที่มิโอกาสสัมผัสจากธรรมชาติ แต่กลับมีส่วนร่วมเสริมสร้างความรู้สึกลึกภายในจิตวิญญานให้กับผู้มีโอกาสสัมผัสอย่างลึกซึ้ง

อนึ่ง ทุกชีวิตซึ่งดำรงอยู่ตามธรรมชาติ นอกจากมีเหตุผลอยู่บนพื้นฐานตัวเองแล้ว อีกด้านหนึ่งย่อมมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันร่วมด้วย ทั้งนี้และทั้งนั้นเพื่อให้ธรรมชาติของโลกมีความสมบูรณ์ครบถ้วน

สำหรับกล้วยไม้โดยทั่วไป การสืบพันธุ์เท่าที่ผ่านพ้นมาแล้วในอดีตจนกระทั่งถึงขณะนี้ มีการพึ่งพาอาศัยชีวิตอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาศัยแมลงบางชนิด นอกจากนี้คนน่าจะเป็นชีวิตอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งกล้วยไม้อาศัยใช้เป็นเครื่องมือสืบพันธุ์ร่วมด้วย

ในเมื่อระบบการสืบพันธุ์ของกล้วยไม้จำเป็นต้องอาศัยชีวิตอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผสมเกสร ซึ่งอาศัยแมลงบางชนิด ดังนั้นภายในองค์ประกอบของดอกกล้วยไม้จึงจำเป็นต้องมีสิ่งล่อแมลงเพื่อให้มาใช้ประโยชน์ แม้ช่วงหลังๆ เราพบว่า คนหลากหลายความคิดและอาชีพได้ให้ความรักความสนใจแก่กล้วยไม้กว้างขวางมากขึ้น คนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยผสมเกสร อีกทั้งยังมีส่วนร่วมทำให้เกิดพันธุ์กล้วยไม้ที่ใหม่และแปลก กว้างขวางออกไปอย่างรวดเร็ว

ลักษณะสำคัญที่มีผลล่อแมลง น่าจะได้แก่ความสวยงามอย่างมีชีวิตชีวาและกลิ่นจากดอกกล้วยไม้ ทำให้พบว่าดอกกล้วยไม้บางชนิดมีทั้งความสวยงามและมีกลิ่นหอม บางชนิดมีความสวยงามอย่างเดียว และมีบางชนิดที่มีกลิ่นหอมแต่มีสีสันที่เรียกร่องความสนใจไม่มากนัก

สำหรับจำพวกที่มีกลิ่นหอม บางชนิดอาจส่งกลิ่นหอมเฉพาะช่วงเวลาเช้า บางชนิดก็ส่งกลิ่นหอมในช่วงเวลาบ่ายไปจนกระทั่งถึงเย็นและค่ำ แต่ก็มีบางชนิดที่ให้กลิ่นหอมตลอดทั้งวัน

รูปลักษณะ สีสัน และกลิ่นหอม ล้วนมีผลทำให้ดอกกล้วยไม้มีพลังเข้ายวน ซึ่งไม่เพียงแมลงเท่านั้น แม้นมนุษย์แต่ละคนซึ่งถือเป็นชีวิตลักษณะหนึ่งที่อยู่ในธรรมชาติก็ยังคงเป็นทาสความเข้ายวนของดอกกล้วยไม้ด้วยเช่นกัน

ความต้องการกล้วยไม้หอมของสังคม

จากประสบการณ์เท่าที่ผ่านมาแล้ว ทำให้พบความจริงว่าช่วงหลังๆ เมื่อมีการจัดงานแสดงกล้วยไม้ขึ้นในมุมต่างๆ ของโลก ไม่ว่าจะงานเล็กงานใหญ่ มักมีการแยกประเภทกล้วยไม้ที่มีกลิ่นหอมออกมาไว้เป็นมุมหนึ่ง โดยเฉพาะ

อย่างไรก็ตาม เท่าที่ชีวิตคลุกคลีอยู่กับกล้วยไม้มาอย่างกว้างขวาง ทำให้หือครู้สึกไม่ได้ว่า แท้จริงแล้วกล้วยไม้ส่วนใหญ่มีกลิ่นหอม แต่สิ่งที่สะท้อนออกมาดังกล่าว แสดงให้รู้ว่าคนเริ่มสนใจกลิ่นหอมของกล้วยไม้กว้างขวางมากขึ้น

กล้วยไม้ส่วนใหญ่ที่อยู่บนพื้นฐานความหลากหลายและปริมาณหนาแน่นมากที่สุด อยู่ในเขตร้อนของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนพื้นแผ่นดินที่มีความเป็นมาช้านานพอสมควรแล้ว เช่นในทวีปอเมริกา ทวีปเอเชีย รวมถึงหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก แม้ทวีปแอฟริกาบนพื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตรของโลก

กล้วยไม้เป็นพืชกลุ่มหนึ่งที่สามารถปรับตัว รวมถึงรูปลักษณะและอุปนิสัย ให้สอดคล้องกันกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติของแต่ละแหล่งกำเนิดได้อย่างอิสระ

กล้วยไม้หอมในวัฒนธรรมไทย

ประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีกล้วยไม้พันธุ์ธรรมชาติอย่างหลากหลาย นับตั้งแต่ชนิดที่พบขึ้นอยู่บนพื้นดินไปจนกระทั่งชนิดซึ่งขึ้นอยู่บนต้นไม้ในสภาพที่ได้รับแสงแดดอย่างเต็มที่

ดังนั้นในประเด็นกล้วยไม้ที่มีกลิ่นหอม ดินแดนแห่งนี้จึงสามารถพบได้หลายชนิด มีบางชนิดที่เข้าไปผสมกลมกลืนอยู่กับวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างน่าสนใจ

ชนิดหนึ่งซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางมาแต่อดีตกาล อีกทั้งยังมีเรื่องราวเชื่อมโยงไปถึงประเพณีนิยมภายในท้องถิ่นซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดอีกด้วย

ชนิดแรกที่ขออนุญาตหยิบยกมาเป็นตัวอย่างได้แก่ **เอื้องสามปอย** (*Vanda denisoniana*) ซึ่งมีแหล่งกำเนิดอยู่ในจังหวัดภาคเหนือ และออกดอกเริ่มต้นแต่ปลายฤดูฝนไปจนถึงต้นฤดูร้อน

ในบรรดาเอื้องสามปอย มีอยู่พันธุ์หนึ่งซึ่งคนท้องถิ่นภาคเหนือนิยมเรียกชื่อว่า **เอื้องสามปอยหลวง** ดอกมีสีเหลืองอมสีน้ำตาล มีกลิ่นหอมเย็นชวนดมมากและเป็นพันธุ์ที่หายาก

เนื่องจากภาคเหนือเป็นดินแดนเกษตรกรรมที่สมบูรณ์มาแต่อดีต นอกจากนั้นยังมีกล้วยไม้ป่าอยู่ตามธรรมชาติอย่างหลากหลายด้วย

หลังเสร็จฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลแล้ว เกษตรกรนิยมพักผ่อน โดยจัดกิจกรรมทำบุญเข้าวัด

งานวัด ภาษาชาวเหนือเรียกกันว่างานปอย คำว่าหลวงหมายถึงใหญ่ ดังนั้น เอื้องสามปอยหลวงจึงหมายความว่า ให้ดอกบานทนได้นานถึงช่วงสามงานวัดติดต่อกัน

อนึ่ง มีการกล่าวขานกันในระหว่างชาวบ้านว่า **เอื้องสามปอยหลวง**ส่งกลิ่นหอมตั้งแต่ช่วงเวลาบ่าย ไปจนถึงเย็นและค่ำ นอกจากนั้นกลิ่นของเอื้องสามปอยหลวงยังกระจายไปไกลอีกด้วย

อีกกรณีหนึ่ง ได้แก่**เอื้องแซะ** (*Dendrobium scabrilingae*) ซึ่งมีแหล่งกำเนิดอยู่ในระดับพื้นที่สูงของ จังหวัดภาคเหนือ

คนพื้นบ้านภาคเหนือทราบกันดีว่า แหล่งกำเนิดของเอื้องแซะ อยู่ที่อำเภอแม่เสริญ ภายในเขต จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เอื้องแซะได้เข้ามาใช้ในประเพณีนิยมของชาวเมืองเหนือมาเป็นเวลาช้านาน ฤดูดอกของกล้วยไม้ชนิดนี้อยู่ในช่วงฤดูที่มีอากาศเย็น ไปจนกระทั่งถึงฤดูร้อน

จากหลักฐานเท่าที่ปรากฏพบว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสภาคเหนือ มี ชาวเขาเผ่าลัวะ นำกล้วยไม้เอื้องแซะขึ้นทูลเกล้าถวาย ทั้งนี้และทั้งนั้น เป็นที่ทราบกันดีว่ากล้วยไม้ชนิดนี้ ชาวเหนือนิยมใช้ในประเพณีรดน้ำคำหัว เพื่อ การระวะผู้ใหญ่ซึ่งเป็นที่เคารพรักอย่างสูง ดังจะพบได้จาก ประเพณีวันขึ้นปีใหม่และวันสงกรานต์

มีกล้วยไม้พื้นบ้านของไทยที่มีกลิ่นหอมอย่างหลากหลาย ณ โอกาสนี้ใคร่ขอหยิบยกเอากล้วยไม้บาง กลุ่มซึ่งมีความสวยงามในสายตาคนทั่วไปมาเป็นตัวอย่าง

กล้วยไม้ช้าง (*Rhynchostylis gigantea*) กล้วยไม้ชนิดนี้มีประวัติความเป็นมาในประเทศไทยมาเป็น เวลานาน เมื่อประมาณร่วม 100 ปีมาแล้ว วงการกล้วยไม้ของไทยซึ่งขนาดนั้นเริ่มต้นขึ้นในกรุงเทพฯ ระหว่างกลุ่มบุคคลที่มีฐานะอันครและพ่อค้าข้าราชการระดับสูงกล้วยไม้ช้างได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ

กล้วยไม้ชนิดนี้ มีลักษณะช่อดอกยาวคล้ายหางกระรอก (foxtail) ในแต่ละช่อมีดอกไม้ต่ำกว่า 50 ดอก พื้นกลีบสีขาว ประจุดเล็กๆ สีม่วงอ่อน (amethyst purple) ฤดูดอกอยู่ระหว่างช่วงเริ่มต้นของอากาศเย็น ตั้งแต่ปลายเดือนธันวาคมไปจนถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์ มีกลิ่นหอมค่อนข้างแรง

ภายในชนิดเดียวกันยังมีบางต้นที่ให้สี (amethyst purple) ทั้งดอกซึ่งเรียกกันว่า **ช้างแดง** กับมีบางต้น ให้ดอกสีขาวบริสุทธิ์ที่เรียกกันว่า **ช้างเผือก** แต่ทั้งสองแบบหาจากธรรมชาติได้ยากมาก

ระหว่างช่วงปี พ.ศ.2502-2503 ในช่วงเดือนมกราคม องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้ทรงต้อนรับพระราชอาคันตุกะแห่งประเทศสวีเดนกับประเทศเบลเยียม พระองค์ท่านได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดแสดงกล้วยไม้พื้นบ้านของไทยถวายการต้อนรับขึ้น ณ อาคารสันตนาการของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล้วยไม้ซึ่งได้ทำหน้าที่ในระหว่างช่วงนั้นอย่างสวยงามมาก อีกทั้งยังส่งกลิ่นหอมตลบไปทั่วบริเวณอาคาร ซึ่งตั้งโต๊ะเสวยพระสุธารส ณ โอกาสนั้นด้วย

พวงมาลัยหรือไอยเรศ (*Rhynchostylis retusa*) เป็นกล้วยไม้พันธุ์ธรรมชาติ ซึ่งอยู่ในกลุ่มเดียวกับกล้วยไม้ช้าง มีลักษณะช่อดอกและดอกคล้ายคลึงกัน แต่ให้ช่อดอกยาวกว่า นอกจากนั้นช่อดอกของกล้วยไม้ชนิดนี้ จะบานรับกันกับเดือนเมษายนซึ่งมีอากาศค่อนข้างร้อนมาก นับเป็นกล้วยไม้หอมอีกชนิดหนึ่งที่น่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ลึคนึกกล้วยไม้มาปลูกติดกับต้นไม้ในบริเวณสวนภายในบ้าน เพื่อความสวยงามแบบธรรมชาติ

เขาแกะ (*Rhynchostylis coelestis*) เป็นกล้วยไม้ชนิดหนึ่งซึ่งทางวิชาการ พฤษศาสตร์จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน แต่กล้วยไม้ชนิดนี้มีช่อดอกตั้งแข็งแทนที่จะโน้มห้อยอย่างสองชนิดแรก พื้นของดอกมีสีขาวปลายกลีบดอกมีสีม่วงปนสีฟ้า (blueish purple) ออกดอกระหว่างเดือนพฤษภาคม เป็นกล้วยไม้ที่มีความทนทานกับความแห้งแล้งได้ดี นอกจากนั้นยังมีกลิ่นหอมค่อนข้างแรงด้วย

ยังมีกล้วยไม้หอมที่น่าสนใจอีกสกุลหนึ่งคือ **เอื้องกุหลาบ (*Aerides*)** กล้วยไม้ชนิดต่างๆ ที่พบในสกุลนี้ส่วนใหญ่มีกลิ่นหอม

ยังมีกล้วยไม้สกุลหวาย (*Dendrobium*) ประเภทเอื้องต่างๆ ซึ่งพบอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณเทือกเขาที่มีระดับความสูงต่างๆ กันเช่น **เอื้องผึ้ง (*Dendrobium aggregatum*)** **เอื้องคำ (*Dendrobium chrysotoxum*)** และ**เอื้องม่อนไข่ (*Dendrobium thyrsoiflorum*)** และ**เอื้องสาย**ชนิดต่างๆ (*Dendrobium* in section *eugemanthe*) ชนิดต่างๆ ที่มีกลิ่นหอม

บรรดากล้วยไม้กลิ่นหอมเหล่านี้ เท่าที่พบเห็นอยู่ในธรรมชาติ แม้กระทั่งการนำมาปลูกไว้ตามต้นไม้ในบริเวณบ้านมักมีแมลงมาช่วยผสมเกสรจนกลายเป็นของธรรมดา

สิ่งที่กล่าวมาแล้วเป็นเพียงตัวอย่างจากกล้วยไม้ที่มีกลิ่นหอมซึ่งพบได้ทั่วไปในสภาพธรรมชาติของเมืองไทย

ยังเป็นช่วงฤดูร้อน คุณเหมือนกล้วยไม้ประเภทที่มีกลิ่นหอมจะออกดอกบานสะพรั่ง คล้ายกับว่าท่ามกลางสภาพอากาศที่ค่อนข้างร้อน คนท้องถิ่นจะได้รับทั้งความสวยงามร่วมกับกลิ่นหอมจากดอกกล้วยไม้ นับเป็นสิ่งทดแทนทางจิตใจที่ธรรมชาติมอบให้ไว้แก่คนไทยได้เป็นอย่างดี

จากวัฒนธรรมสู่การค้า

ความต้องการของคนในสังคม มีผลนำไปสู่ธุรกิจการค้าอย่างเป็นธรรมชาติ อย่างไรก็ตามแม้ธุรกิจการค้าจะก้าวไปไกลแค่ไหน แต่ถ้ารากฐานจิตใจคนท้องถิ่นยังไม่ลึบสิ่งซึ่งเป็นรากฐานของตน ย่อมทำให้การค้าขายสามารถก้าวหน้าต่อไปได้อย่างเจริญมั่นคง

ช่วงหลังๆ เราพบความจริงว่า คนในสังคมไทยส่วนใหญ่ ยิ่งเจริญก้าวหน้าก็ยิ่งลืมนอดีต อย่างที่กล่าวกันว่า ได้หน้าลืมหลัง

จากสาเหตุดังกล่าว ทำให้การค้าขายขาดจิตสำนึกรับผิดชอบ คงคิดแต่เรื่องความร่ำรวยอย่างเดียว ดังเช่นที่พบความจริงได้ทั่วไป แม้ในสิ่งพิมพ์ต่างๆ ซึ่งพยายามเน้นให้คนปลูกสิ่งนั้นสิ่งนี้เพื่อจะได้ร่ำรวย นับเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของสังคมและเศรษฐกิจอย่างมาก

ในด้านการพัฒนาวงการกล้วยไม้ก็เช่นกัน คนจำนวนมาก ยิ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เรียกกันว่านักวิชาการด้วย มักเอาแต่มุ่งก้าวไปข้างหน้าด้านเดียว

ดังจะพบความจริงว่า ช่วงหลังๆ มีการกล่าวขวัญกันว่า หากกล้วยไม้พันธุ์ใหม่ๆ เข้าสู่ตลาดได้ยากยิ่งขึ้น แต่แทนที่จะรักษาพันธุ์พื้นบ้านซึ่งเกิดตามธรรมชาติเอาไว้ให้มั่นคงอยู่ได้ เพื่อจะหวนกลับมานำไปใช้ในโครงการผสมพันธุ์ เพื่อพัฒนาสายพันธุ์ใหม่ๆ แต่กลับทอดทิ้งกันหมด จนกระทั่งไม่รู้ว่าพันธุ์ที่ค้าขายได้เงินกันอยู่ในขณะนี้ มีพันธุ์กล้วยไม้ชนิดไหนเป็นบรรพบุรุษในช่วงเริ่มแรก

เมื่อมองไม่เห็นสิ่งที่เป็นพื้นฐาน ย่อมหันไปหาสิ่งซึ่งอยู่ตรงปลายต่อไปอีก จึงไปเน้นที่การตัดต่อยีนและการฉายรังสี หรืออาจมีวิธีการอื่นๆ ซึ่งทำให้ห่างความจริงจากใจตัวเองเพิ่มมากยิ่งขึ้น

จากสภาพดังกล่าว คือคำสารภาพความจริงให้รู้ว่า ทุกวันนี้การจัดการศึกษาไม่ได้ช่วยให้คนเกิดสติ แต่กลับทำให้เดินหลงทางชัดเจนยิ่งขึ้น จนกระทั่งไม่รู้ว่า พื้นฐานตัวเองอยู่ที่ไหน

หวนกลับมานึกถึงกล้วยไม้หอม

ความจริงแล้วการพัฒนากล้วยไม้ ที่อาจกล่าวได้ว่าจากระดับซึ่งยังเป็นธรรมชาติ ขึ้นมาจนกระทั่งถึง กลายเป็นธุรกิจการค้า หากมองที่ความต้องการของคนซึ่งอันถือเป็นพื้นฐานการตลาดแล้ว ทำให้เห็นได้ว่า ปัจจุบันยังขาดความสมบูรณ์ครบถ้วน

ทั้งนี้และทั้งนั้น สิ่งที่พบอยู่ในปัจจุบัน เรายังคงเห็นว่า กล้วยไม้ซึ่งเป็นผลสำเร็จรูปจากการพัฒนาใน ด้านเทคโนโลยี จนกระทั่งกลายเป็นการค้าอัน สิ่งที่น่าประหลาดใจเกี่ยวกับความสวยงามด้านเดียว แม้ในปัจจุบัน จะรู้สึกว่าเป็นการเปลี่ยนจากสิ่งที่เคยใหม่มาเป็นของเก่า

กล้วยไม้ซึ่งเป็นผลิตผลทางการค้าในปัจจุบัน เท่าที่เข้าไปสู่ระบบอุตสาหกรรมอยู่ในขณะนี้ ยังคง ขาดกลิ่นหอม ซึ่งควรได้รับการพัฒนาให้เกิดขึ้นร่วมด้วย

เมื่อไม่นานมานี้ มีชาวต่างประเทศจากแหล่งที่เป็นตลาดใหญ่แหล่งหนึ่งของไทยได้กล่าวว่า กล้วยไม้ ที่คนไทยผลิตตัดดอกก็ดี ผลิตทำเป็นกล้วยไม้กระถางตั้งในอาคารสถานที่ก็ดี ยังมีแต่ความสวยงาม หากมี กลิ่นหอมร่วมด้วย น่าจะช่วยให้เกิดแรงดึงดูดใจคน ได้มากยิ่งขึ้น

ช่วงหลังๆ เรานิยมกล่าวกันว่า วิทยาศาสตร์ทำให้มนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ เพื่อประโยชน์ ในการใช้สอยได้อย่างกว้างขวาง แม้กระทั่งการตัดต่อยีนที่ดี การอาบรังสีที่ดี หรืออาจมีเทคนิคอะไรใหม่ๆ เกิดขึ้นอีกก็ตาม

หากหวนกลับมาหาพันธุ์เก่า พยายามทำให้มีกลิ่นหอมเกิดขึ้นได้ แม้ความสวยงามอาจไม่ต่างไปจาก ของเดิม แต่ก็น่าจะเป็นของใหม่ขึ้นมาได้ อีกทั้งยังเป็นของใหม่ที่ไม่หลีกเลี่ยงออกไปจากวัฒนธรรมพื้นฐาน ของมนุษย์ ไม่ว่าจะชาติไหนภาษาไหน หากคนไทยยังสามารถหวนกลับมามองเห็นความจริงจากใจตนเองให้ ยอมรับได้ แทนการคิดก้าวหน้าด้านเดียว ทำให้ลืมนึกมากขึ้น